

Lectio tertia

Заняття (5-6)

Тема: Прикметники III відміни.

Моделі анатомічних термінів (продовження)

Прикметники I та II відмін. Утворення форм Plurālis

Мета: 5- навчитись розпізнавати та відмінювати прикметники другої групи. Засвоїти необхідні для визначення основи прикметників III відміни правила. Вміти узгоджувати прикметники другої групи з іменниками. Запам'ятати моделі анатомічних термінів з різними типами означення.

6- навчитися утворювати форми множини прикметників I та II відмін. Узгоджувати прикметники з іменниками у Nominativus Pluralis. Ознайомитися з явищем квазісинонімії.

До I–II відмін належать прикметники із закінченнями **-us, -er** для чоловічого роду; **-a** – жіночого; **-um** – середнього.

Прикметники I–II відміни відмінюються аналогічно до іменників I та II відмін.

Форми прикметників чоловічого та середнього роду відмінюються за II відміною, форми жіночого роду – за I відміною.

Основа прикметників I–II відмін визначається за формою жіночого роду шляхом відкидання родового закінчення.

Прикметники III відміни поділяються на такі групи:

- прикметники **трьох закінчень**: **-er (m), -is (f), -e (n)** celer, -eris, -ere (celer, celeris, celere) – швидкий;
- прикметником **двох закінчень**: **-is (m, f), -e (n)**. occipitalis, e (occipitalis, occipitale) – потиличний; cervicalis, e (cervicalis, cervicale) – шийний.

	m	f	n
Nom. Sing.	cervicalis	cervicalis	cervicāle
Gen. Sing.	cervicalis		

Як видно з таблиці, прикметники другої групи мають однакове закінчення **-is для чоловічого і жіночого родів і закінчення -e для середнього роду**. Форма родового відмінка є однаковою для всіх трьох родів.

Словникова форма прикметників другої групи складається з двох компонентів:

1. Прикметник в формі чоловічого і жіночого роду;
2. Закінчення середнього роду -e.

Основа прикметників двох закінчень визначається шляхом відкидання родових закінчень: cervicalis – основа cervical-

– прикметники **одного закінчення**. В **Nom. Sing.** Можуть мати закінчення **-r, -s, -x** для всіх трьох родів (**m, f, n**), **Gen. Sing. -is (m, f, n)**.

У **словниковій формі** таких прикметників спочатку вказано форму називного відмінка (спільну для всіх трьох родів), а потім закінчення родового відмінка з кінцевою частиною основи. Словникова форма прикметників даної групи подібна до словникової форми іменників, однак не містить у своєму складі індекса для позначення роду.

Запам'ятайте ці прикметники:

par, paris / impar, aris	рівний, парний/ нерівний, непарний
biceps, bicipītis	двоголовий
simplex, ĩcis	простий
teres, ětis	круглий

Основа прикметників одного закінчення визначається за формою **родового відмінка** однини за допомогою відкидання закінчення:

Словникова форма	Gen. Sing.	Основа
par, paris	paris	par-
simplex, ĩcis	simplĩcis	simplĩc-
biceps, ĩtis	bicipĩtis	bicipĩt-
teres, ětis	terětis	terět-

Вищий ступінь порівняння прикметників:

Прикметники вищого ступеня порівняння дуже часто зустрічаються в анатомічній термінології. У таких прикметників є характерні суфікси:

- ior – для чоловічого і жіночого роду;
- ius – для середнього роду.

Словникова форма прикметників вищого ступеня порівняння складається з двох компонентів:

1. Форма Nominativus Singularis чоловічого і жіночого родів із суфіксом -ior;
2. Суфікс Nominativus Singularis середнього роду -ius.

Наприклад: передній – anterior, ius.

Основа прикметників вищого ступеня співпадає з формою називного відмінка однини чоловічого і жіночого родів на -ior.

Щоб утворити форму родового відмінка однини, необхідно до основи прикметника вищого ступеня порівняння додати закінчення -is, тобто форма Genetivus Singularis для всіх трьох родів буде мати закінчення -iōris.

Наприклад:

основа – superior + закінчення родового відмінка III відміни -is, отримуємо форму родового відмінка **superiōris** для чоловічого, жіночого, середнього родів.

основа – superior
Gen. Sing. – superioris

3

NB! Слід запам'ятати такі прикметники вищого ступеня порівняння:

m, f	n	Genetivus Singularis	Переклад	Словникова форма
anterior	anterius	anteriōris	передній	anterior, ius
posterior	posterius	posteriōris	задній	posterior, ius
superior	superius	superiōris	верхній	superior, ius
inferior	inferius	inferiōris	нижній	inferior, ius
major	majus	majōris	великий	major, jus
minor	minus	minōris	малий	minor, us

Моделі анатомічних термінів (продовження)

У термінах, у яких іменник у називному відмінку та іменник у родовому відмінку мають узгоджені значення, порядок слів може бути таким:

4.a. Імен. у Nom. + імен. у Gen. + прикм. у Gen. + прикм. у Nom.:

поперечний відросток поперекового хребця – *processus vertebrae lumbālis transversus*

4.б. Імен. у Nom. + прикм. у Nom. + імен. у Gen. + прикм. у Gen.:

поперечний відросток поперекового хребця – *processus transversus vertebrae lumbālis*

5. Якщо іменник має кілька узгоджених означень, то при перекладі порядок слів у латинському терміні зазвичай зворотній у порівнянні з українським:

глибока поперечна плюснева зв'язка – *ligamentum metatarsium transversum profundum*.

Лексичний мінімум

III відміна, прикметники 2-х закінчень

<i>cervicālis, e</i>	шийний
<i>laterālis, e</i>	бічний (латеральний)
<i>mediālis, e</i>	медіальний (присередній)
<i>lumbālis, e</i>	поперековий
<i>sacrālis, e</i>	крижовий
NB! <i>sacer, cra, crum</i>	крижовий
<i>os sacrum</i>	крижова кістка
<i>frontālis, e</i>	лобовий
<i>ethmoidālis, e</i>	решітчастий
<i>occipitālis, e</i>	потиличний
<i>brevis, e</i>	короткий
<i>articulāris, e</i>	суглобовий

III відміна, прикметники 1-го закінчення

par, paris рівний, парний *biceps, bicipitis*
двоголовий *simplex, icis* простий *teres, etis* круглий

III відміна, прикметники вищого ступеня порівняння

<i>superior, ius</i>	верхній
<i>inferior, ius</i>	нижній
<i>anterior, ius</i>	передній
<i>posterior, ius</i>	задній
<i>major, majus</i>	великий
<i>minor, minus</i>	малий

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть родові закінчення прикметників 2-х закінчень.
2. Із яких компонентів складається словникова форма прикметників 2-х закінчень?
3. Як визначається основа прикметників 2-х закінчень?

4. Назвіть словникову форму відомих вам прикметників одного закінчення.

5. За якою відміною відмінюються прикметники вищого ступеня порівняння?

6. Із яких компонентів складається словникова форма прикметників вищого ступеня?

Завдання 1. Оберіть правильну форму прикметника, перекладіть українською мовою:

1. vena brev... (is, e)
2. foramen sacral... (is, e)
3. tuberculum medial... (is, e)
4. processus articulār... (is, e)
5. musculus ... (biceps, bicipitis)
6. tuberculum... (major, majus)
7. musculus super... (ior, ius)
8. ligamentum ter... (es, etis)
9. processus poster... (ior, ius)
10. foramen anter... (ior, ius)

Завдання 2. Перекладіть українською мовою:

Processus lateralis, os ethmoidale, cornu posterius, musculus biceps, ramus cervicalis, musculus teres, foramen occipital, vertebra lumbalis.

Завдання 3. Перекладіть латинською мовою:

Потиличний отвір, решітчастий отвір, шийний хребець, крижова кістка, лобовий відросток, коротка зв'язка, простий суглоб, верхній зуб, малий горбок, великий ріг, задня поверхня, передня решітчаста артерія, верхній суглобовий відросток, суглобова поверхня горбка ребра, задній крижовий отвір, задній горбок шийного хребця, щитоподібна сулобова поверхня, нижня поверхня язика.

Завдання 4. Перекладіть українською мовою:

Radix dentis superiōris, facies linguae inferior, ligamentum venae cavae sinistrae, tuberculum posterius vertebrae cervicālis, facies articularis anterior, arteria thoracica superior, arteria genus lateralis inferior, arteria interossea anterior.

6

Заняття 6

Тема: Іменники I та II відмін. *Nominativus et Genetivus Pluralis*

Мета: вміти утворювати форми множини іменників I та II відміни. Перекладати терміни з іменниками у формах множини. Засвоїти усталені в анатомічній термінології скорочення.

До I відміни належать іменники **жіночого** роду із закінченням **-ae** в *Genetivus Singulāris* та **-a** в *Nominativus Singulāris*. Наприклад, *fossa*, ae f – ямка.

До II відміни належать іменники **чоловічого** та **середнього** родів із закінченням **-i** в Genetivus Singularis та **-us** або **-er** для **чоловічого роду**, **-um** або **-on** для **середнього роду** в Nominativus Singularis. Наприклад, sulcus, i m – борозна; cancer, cri m – рак; ligamentum, i n – зв'язка; ganglion, i n – нервовий вузол.

Утворення форм множини

Основа іменника + закінчення Nom. / Gen. Plur.

Іменник: vertebra, ae f
Nom. Plur. vertebr-ae

Основа: **vertebr-**
Gen. Plur. vertebr-**arum**

Закінчення Nominativus et Genetivus Pluralis іменників²

Відміна	I		II		III			IV		V
Рід	f	m	n	m	f	n	m	n	f	
Nom. Plur.	-ae	-i	-a	-es	-es	-a / ia*	-us	-ua	-es	
Gen. Plur.	-arum	-orum	-orum	-um/-ium**			-uum		-erum	

*Для іменників середнього роду, які у Nom. Sing. мають закінчення -e, -al, -ar (rete, is n).

**Для рівноскладових іменників та іменників, основа яких закінчується на два приголосних.

Правило середнього роду

Nom. Plur. всіх іменників середнього роду закінчується на -a:

Відміна	II	III	IV
Nom. Sing.	ligamentum	foramen rete	cornu
Nom. Plur.	ligamenta	foramina retia	cornua

Скорочення в анатомічній номенклатурі

Досить поширеним у наукових виданнях та анатомічних атласах є вживання скорочень для позначення органів.

Термін	Singularis		Pluralis	
	Скорочення	Повна форма	Скорочення	Повна форма
артерія	a.	arteria	aa.	arteriae
м'яз	m.	musculus	mm.	musculi
нервовий вузол	gangl.	ganglion	gangll.	ganglia

²Розглядається протягом опанування матеріалу

Лексичний мінімум

fossa, ae f	ямка
incisūra, ae f	вирізка
crista, ae f	гребінь
mandibŭla, ae f	нижня щелепа (geny-)
maxilla, ae f	верхня щелепа (gnath-)
cerebrum, i n	головний мозок (encephal-)
ventricŭlus, i m	шлуночок
fundus, i m	дно
palpēbra, ae f	повіка (blephar-)
fibŭla, ae f	малогомілкова кістка
tibia, ae f	великогомілкова кістка
angŭlus, i m	кут
digītus, i m	палець (dactyl-)
sulcus, i m	борозна
humērus, i m	плечова кістка
lobus, i m	частка
ocŭlus, i m	око (ophthalm-)
utērus, i m	матка (metr-, hyster-)
cavitas, atis f	порожнина
brachium, i n	плече
ganglion, i n	нервовий вузол
cranium, i n	череп
nasus, i m	ніс (rhin-)
labium, i n	губа (cheil-)
nervus, i m	нерв (neur-)
vesīca, ae f	міхур (cyst-)
urinarius, a, um	сечовий
felleus, a, um	жовчний

Питання для самоконтролю:

1. Як визначається основа іменників I та II відміни?
2. Як утворити форми Nom. Plur. та Gen. Plur.?
3. Сформулюйте «правило середнього роду».
4. Для яких термінів в анатомічній номенклатурі використовуються скорочення? Як оформлюється аббревіація на письмі?

Завдання 1. Доповніть таблицю анатомічних скорочень.

Термін	Singularis	Pluralis
зв'язка	lig.	ligg.
нерв	n.	nn.
борозна	sul.	sull.
вена	v.	vv.
гілка	r.	rr.

Завдання 2. Визначте рід іменників за закінченням Nom. Sing.

utērus, i...; clavicŭla, ae...; cancer, cri...; ligamentum, i...; colon, i...; angŭlus, i...; fissŭra, ae...; orgănon, i...; atrium, i...; ramus, i...; puer, eri...; puella, ae...; palātum, i...; nasus, i...

Завдання 3. Перекладіть латинською мовою.

Порожнина матки, поверхня плечової кістки, м'яз ока, верхня/нижня губа, отвір нижньої щелепи, корінь носа, частки головного мозку, м'язи плеча, ямки черепа, нервові вузли (ганглії), гребінь шийки ребра, ядра нервів, артерії коліна, відростки хребців, отвори вен.

Завдання 4. Перекладіть латинською мовою.

М'язи нижньої повіки, гребінь малого горбка, шийка жовчного міхура, кругла зв'язка матки, нижній шийний ганглії, кут правого ока, поперечна потилична борозна, частки щитоподібної залози, вени верхньої повіки, задня гілка лівого шлуночка, дно сечового міхура, малий горбок плечової кістки, верхній кут лопатки, передня артерія плечової кістки, піднебінна поверхня верхньої щелепи, борозна потиличної артерії, зв'язки правої лопатки.